

GEOGRAFOWIE POLSCY

Słownik biograficzny

pod redakcją
Antoniego Jackowskiego
Kazimierza Krzemienia
Izabeli Soljan

tom 1

A–J

Kraków 2018

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ
Komitet Nauk Geograficznych PAN
Polskie Towarzystwo Geograficzne

GEOGRAFWIE POLSCY

Słownik biograficzny

pod redakcją
Antoniego Jackowskiego
Kazimierza Krzemienia
Izabeli Sołjan

tom 1

A–J

Kraków 2018

*Polskiemu Towarzystwu Geograficznemu
w setną rocznicę utworzenia
Autorzy, Redaktorzy, Wydawcy*

Publikacja wydana ze środków:

1. Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ
2. Polskiego Towarzystwa Geograficznego
3. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach
4. Uniwersytetu Gdańskiego
5. Wydziału Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego
6. Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
7. Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie

Sekretarz redakcji: Justyna Liro

Adiustacja: Arkadiusz Czyrwik

Projekt książki i okładek t. 1–3, skład tekstu oraz przygotowanie do druku:

Małgorzata Ciemborowicz – Pracownia Wydawnicza IGiGP UJ

Zdjęcia na okładkach: t. 1. Uczestnicy III Zjazdu Polskich Nauczycieli Geografii,

Lwów 26 maja 1928 roku (Arch. IGiGP UJ); T. 2. Uczestnicy I Zjazdu Geografów

Krakowskich, Instytut Geograficzny UJ, 2 lutego 1928 roku (Arch. IGiGP UJ);

t. 3. Jerzy Smoleński i Wiktor Ormicki ze studentami geografii UJ w Dolinie Białych Stawów Kieźmarskich w Tatrach, 1929 rok (Arch. Nauki PAN i PAU,

sygn. K III-74, j.a. I/162, fot. nr 8)

Zdjęcia zamieszczone w t. 1–3 pochodzą z: Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Arch. PAN Warszawa, Arch. Nauki PAN i PAU w Krakowie, Arch. IGiGP UJ, ze zbiorów poszczególnych ośrodków geograficznych oraz zbiorów prywatnych

© Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego
w Krakowie

Wydanie I, Kraków 2018

ISBN 978-83-64089-33-6

Wydawca:

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ

ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków, Polska

tel. +48 12 664 52 50, faks +48 12 664 53 85

www.geo.uj.edu.pl

Druk:

Poligrafia Salezjańska

ul. Bałuckiego 8, 30-306 Kraków, Polska

tel. +48 12 266 40 00

<http://poligrafia.salezjanie.net>

Dylikowa (Dylik) Anna

(1912–2000)

D

y
l
i
k
o
w
a

A
n
n
a

Geograf, geomorfolog, dydaktyk geografii. Ur. 1 V 1912 r. w Krakowie, z d. Borowiecka. Była córką Jadwigi Borowieckiej z d. Świętochowskiej i Stefana Józefa Borowieckiego, lekarza, specjalisty w zakresie psychiatrii i neurologii. Miała siostrę Marię (1917–1943). Borowieccy mieszkali w Krakowie od 1910 r. Stefan Borowiecki (ur. 1881) pracował jako lekarz psychiatra w Klinice Chorób Nerwowych i Umysłowych UJ. W l. 1917–1921 był ordynatorem Oddz. Neurologii i Psychiatrii w szpitalu św. Łazarza. Z domem państwa Borowieckich związanych było wielu przyjaciół i znajomych, a wśród nich znamienici przedstawiciele kultury i nauki, m.in. malarze: Leon Wyczółkowski i Jacek Malczewski, malarka i rzeźbiarka Ludwika Nitschowa, znawca i kolekcjoner sztuki Feliks Jasieński, astronom Tadeusz Banachiewicz, geograf i geolog Mieczysław Limanowski. W 1921 r. S. Borowiecki przeniósł się z rodziną do Poznania, gdzie otrzymał uniwersytecką Katedrę Psychiatrii i Neurologii. W 1925 r. uruchomił klinikę neurologiczno-psychiatryczną, którą prowadził do k. życia (1937).

A. Borowiecka otrzymała staranne wychowanie i wykształcenie. Edukację szkolną rozpoczęła u sióstr urszulanek, gdzie uczęszczała przez dwa lata, zaś edukację w klasie trzeciej i czwartej odbyła w Szkole Ćwiczeń przy ul. Karmelickiej w Krakowie. Po przeprowadzce do Poznania, w l. 1922–1931 uczęszczała do ośmioklasowego gim. – Państw. Uczelni Żeńskiej im. Dąbrówki, szkoły znanej z wysokich wymagań. W tym czasie (1927) rozpoczęła się także jej przygoda z harcerstwem. Po l. we wspomnieniach (*Życie na szlaku Kraków–Poznań–Łódź* 1996, [w:] Paradowska E. (red.), *Moja droga do nauki*, ŁTN, s. 9–70) doceniała rolę zarówno tej rygorystycznej szkoły, jak i działalności w ZHP w swojej edukacji i kształtowaniu osobowości. W l. 1931–1935 studiowała na Wydz. Mat.-Przyr. Uniw. Poznańskiego geogr. oraz biologię jako przedmiot poboczny. W tym czasie nadal aktywnie działała w harcerstwie. Jesienią 1935 r. uzyskała tytuł mgr. filozofii w zakresie geogr. na podstawie rozprawy napisanej pod kierunkiem prof. Stanisława Pawłowskiego pt. *Kształtowanie rzeźby północnej krawędzi Podola pod Krzemieńcem*.

W 1935 r. zawarła związek małżeński z Janem Dylikiem (1905–1973) i przeniosła się z mężem do Łodzi. Mieszkała tu do końca życia, poza okresem okupacji (1939–1945), który spędziła gł. w Warszawie. W Łodzi urodzili się dwaj synowie Anny i Jana Dylików: Witold Wojciech (3 VI 1939) i Maciej (3 II 1946).

D

Y
l
i
k
o
w
a

A
n
n
a

A. Dylikowa rozpoczęła doświadczenia zawodowe w r. szkolnym 1935/36, podejmując praktykę szkolną w Miejskim Gim. im. J. Piłsudskiego w Łodzi, a w r. 1936/37 pracę w Męskim Gim. im. Stefana Żeromskiego w Łodzi. W l. 1937–1939 pracowała w Prywatnym Żeńskim Gim. i Lic. Janiny Czapczyńskiej w Łodzi. W l. 1936–1939 była także komendantką Łódzkiej Chorągwi Harcererek, do 1938 r. jako podharcmistrzyni, później harcmistrzyni. W czasie okupacji, po wysiedleniu z Łodzi i krótkim pobycie w Krakowie, w XII 1939 r. zamieszkała w Warszawie. Podjęła tam działalność w Radzie Gł. Opiekuńczej (RGO), organizacji, która pomagała osobom wysiedlonym z Rzeszy. W l. 1940–1941 pracowała jako wychowawczyni w Domu Dzieci-Ofiar Wojny, a później jako sprzedawczyni w sklepie z cukierkami (1942–1944). W okresie pobytu w Warszawie brała także czynny udział w tajnym nauczaniu, prowadząc zajęcia z geogr., biologii i języka francuskiego. Kontynuowała tam działalność harcerską, pełniąc funkcję drużynowej Szarych Szeregów (1940–1944). W trakcie powstania warszawskiego zginęła jej matka Jadwiga Borowiecka, która działała w akcji samopomocy – prawdopodobnie w wyniku bombardowania budynku Wydawnictwa M. Arcta. Po upadku powstania warszawskiego A. Dylikowa przeniosła się wraz z rodziną najpierw do Piotrkowa Trybunalskiego, a po wyzwoleniu do Łodzi. Podjęła tu ponownie pracę nauczycielską w Prywatnym Gim. i Lic. Janiny Czapczyńskiej (później XII LO), którą kontynuowała do 1949 r.

W l. 1946–1995 pracowała na UŁ na różnych stanowiskach nauk.-dydaktycznych, w pełnym wymiarze etatu do 1982 r., a po przejściu na emeryturę – w niepełnym. W l. 1946–1955 była zatrudniona na stanowisku starszej asystentki w Zakładzie Geogr. (później Zespole Katedr Geogr. i Geologii), w l. 1955–1965 na stanowisku doc. w Zespole Katedr Geogr. i Geologii (od 1958 w IG), 1965–1974 stanowisku prof. nadzw. w Zakładzie Geomorfologii i Paleogeografii Czwartorzędu, 1974–1981 stanowisku prof. zw. w Zakładzie Geomorfologii i Paleogeografii Czwartorzędu, 1981–1995 prof. zw. w Zakładzie Geomorfologii. Na UŁ sprawowała szereg funkcji, m.in.: prodziekana WBiNoZ ds. geografii (trzy kadencje w l. 1962–1969), kierownika Zakładu Geomorfologii i Paleogeografii Czwartorzędu (1970–1981), kierownika Zakładu Geomorfologii (1981–1982), zastępcy dyrektora IG UŁ (1973–1974), dyrektora IG UŁ (1975–1982) oraz delegata Rady WBiNoZ do Senatu UŁ (1973–1981). Nawet w okresie bardzo intensywnej pracy na uczelni prowadziła działalność w harcerstwie. W l. 1956–1964 była zastępcą komendanta Chorągwi Łódź Miasto.

Działalność nauk. A. Dylikowej obejmowała gł. problematykę: geomorfologii glacialnej i peryglacialnej, geogr. Polski, dydaktyki geogr. i edukacji środowiskowej. Bibliografia jej prac zamieszczona w książce biograficznej po red. Jana Goździka *Anna Dylikowa –profesor, nauczyciel, wychowawca* (1999, Stow. Oświatowców Polskich w Toruniu, ss. 114) zawiera 114 pozycji.

A. Dylikowa intensywny okres badawczy rozpoczęła pod k. l. 40. XX w. Na pocz. badania te dotyczyły identyfikacji form rzeźby glacialnej i rekonstrukcji kształtujących je procesów. Zostały one zakończone pracą doktorską, napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Stefana Zbigniewa Różyckiego pt. *O metodzie badań strukturalnych w morfologii glacialnej*, obronioną w 1951 r. Monografia ta, oceniona *summa cum laude*, została opublikowana jako zeszyt trzeci czasopisma „Acta Geographica Universitatis Lodziensis” w 1952 r. W pracy została zastosowana nowatorska wówczas w geomorfologii metoda analizy strukturalnej. Była ona pomyślana jako próba utworzenia klucza do rekonstrukcji przekształconej rzeźby glacialnej na podstawie analizy przestrzennego układu sił odpowiedzialnych za sedymentację utworów pośredniej lub bezpośredniej akumulacji lodowcowej. Metoda ta w następnych l. szybko rozpowszechniała się wśród geomorfologów i geologów czwartorzędu w różnych modyfikacjach. Obecnie jest już tak przekształcona i rozbudowana o nowe precyzyjniejsze procedury badawcze, że często autorzy prac szczegółowych zapominają o zacytowaniu tej prekursorskiej pracy.

Po doktoracie terenem badań A. Dylikowej stała się tzw. morena kutnowska, w obrębie której udokumentowała szereg śladów morfogenezy peryglacialnej, w tym zarysy sieci poligonów tundrowych (*Kliny zmarzlinowe w Sławęcinie*, „Biuletyn Peryglacialny”, 1956, 3, s. 47–59). Oprócz nurtu badań kopalnych śladów morfogenezy peryglacialnej w l. 50. i 60. rozwinęła szczegółowe studium faz rozwoju wydym śródlądowych w środkowej Polsce. Badania wydym rozpoczęte w 1955 r. w Witowie k. Piątku i Katarzynowie k. Łodzi pozwoliły na wyodrębnienie w późnym glacialu czterech faz rozwoju wydym. Wyróżnione w 1958 r., a w 1968 r. szczegółowo udokumentowane fazy rozwoju wydym w środkowej Polsce (*Próba wyróżnienia faz rozwoju wydym w okolicach Łodzi*, 1958, „Acta Geogr. Univ. Lodz.”, nr 8, s. 233–268; *Fazy rozwoju wydym w środkowej Polsce w schyłkowym plejstocenie*, „Folia Quatern.”, 1968, 29, s. 119–126), zachowały do dziś, mimo postępu badań, wiele znamion aktualności. Wiele uwagi poświęcała także zagadnieniom terminologicznym, zwłaszcza z zakresu geomorfologii peryglacialnej. Znaczącym osiągnięciem w tej dziedzinie jest współautorstwo pięcioletniego 32 t. „Biuletynu Peryglacialnego”, wydanego w 1995 r., poświęconego porządkowaniu terminologii. Wyniki tych badań, podobnie jak prace męża, J. Dylika, zdobyły uznanie międzynarodowe. W 1955 r. otrzymała tytuł doc., który wówczas był równoznaczny z habilitacją, w 1965 prof. nadzw., w 1974 r. prof. zw.

W l. 1966–1975 samodzielnie i we współautorstwie wydała kilka podręczników i szereg artykułów z zakresu geogr. Polski. Szczególnym osiągnięciem był 816-stro nicowy podręcznik *Geografia Polski. Krainy geograficzne* (1973, PZWS, Warszawa), ceniony po dziś dzień przez geografów i innych przyrodników, który stanowi dobry przykład zaprezentowania zintegrowanego obrazu Polski, z uwzględnieniem

D

y
l
i
k
o
w
a

A
n
n
a

odrębności poszczególnych regionów (krain). Cechują go oprócz olbrzymich wartości poznawczych także liczne i różnorodne przykłady uwypuklenia powiązań między człowiekiem i otaczającym go środowiskiem.

Była członkiem wielu prestiżowych organizacji i stowarzyszeń nauk. W l. 1945–2000 aktywnie uczestniczyła w pracach PTG, pełniąc w nim szereg funkcji, m.in. prezesa Zarządu Gł. (1981–1990) i wiceprezesa (1975–1981, 1990–1996). Od 1955 do 2000 r. działała w Łódzkim Tow. Nauk. (ŁTN), przewodnicząc w l. 1983–1988 Wydz. Mat.-Przyr. Aktywnie uczestniczyła w pracach PAN, była członkiem: Komitetu Badań Czwartorzędu PAN w l. 1964–1982, Rady Nauk. IGiZP PAN (1972–1982), KNG PAN (1975–2000), Komitetu Badań Polarnych PAN (1977–1979) oraz zastępcą przew. KNG PAN (1981–1990). Była członkiem honorowym PTG (1980) i ŁTN (1991), członkiem-założycielem Stow. Geomorfologów Polskich, powstałego w 1991 r., a także pierwszym jego członkiem honorowym (1993). Była aktywnym członkiem międzynarodowych stowarzyszeń nauk. W l. 1964–1972 pełniła funkcję członka Komisji Geomorfologii Peryglacialnej MUG. Dowodem uznania międzynarodowego były także członkostwa honorowe przyznane przez: Belgijskie Tow. Geologiczne (1973) i Czesko-Słowackie Tow. Geogr (1987).

Uczestniczyła w licznych podróżach nauk. na zasadzie indywidualnych zaproszeń i stypendiów oraz udziałów w kongresach i sympozjach (Francja, Belgia, Maroko, Wielka Brytania, Holandia, Szwecja, Norwegia, Austria, Włochy, Kanada, RFN, ZSRR i in.). Prowadziła wykłady na wielu uczelniach zagranicznych (w Wielkiej Bryt., Francji, Szwecji, RFN). Od 1973 r. była red. „Biuletynu Peryglacialnego” – czasopisma o zasięgu międzynarodowym, które po jej śmierci zaprzestało działalności. Była także członkiem komitetu redakcyjnego czasopism: „Revue de géomorphologie dynamique” i „Permafrost and Periglacial Processes”.

Trzykrotnie była promotorem *doktorów honoris causa* UŁ (1973 – Paul Macar, Belgia; 1977 – Jean Tricart, Francja; 1978 – René Raynal, Francja), w l. 1955–1980 wypromowała dziewięciu doktorów, a także ok. 200 magistrów. Opiekowała się jedną habilitacją.

Była autorką licznych recenzji, w tym na tytuł prof. (m.in. Haliny Klatkowej, Elżbiety Mycielskiej-Dowgiałło, Zygmunta Maksymiuka). Recenzowała także dorobek do *doktoratów honoris causa* (m.in. prof. Anieli Chałubińskiej w UMCS, 1992).

Ważnym wątkiem jej działalności, w tym aktywności publikacyjnej, zwłaszcza od l. 60., była dydaktyka geogr. wszystkich poziomów oraz edukacji środowiskowej, czego rezultatem są: podręczniki akad. i szkolne (dziewięć książek, gł. współautorskich, niektóre wydane kilkakrotnie) oraz artykuły z zakresu dydaktyki geogr. na temat reformy kształcenia, problematyki ekologicznej w ramach geogr. i in. W l. 1982–1986 była przew. Zespołu Programowego Geogr. przy Ministrze Oświaty i Wychowania, pracowała także w komisji egzaminów kwalifikacyjnych (1989–1990).

Była inicjatorką powstania w 1974 r. Olimpiady Geograficznej (w l. 2001–2010 pod nazwą Olimpiada Geograficzna i Nautologiczna) i przew. jej Komitetu Gł. do 2000 r., do swej tragicznej śmierci. Komitet Gł. Olimpiady Geogr. i Olimpiady Nautologicznej ustanowił Odznakę im. Prof. Anny Dylikowej w dniu 9 II 2002 r. Jest ona przyznawana nauczycielom, którzy wychowali najliczniejsze grono finalistów i laureatów obu olimpiad oraz osobom szczególnie zasłużonym dla rozwoju idei olimpiady. Do 2013 r. odznaczono 62 osoby.

Przez wiele l. działała w harcerstwie. Ponadto interesowała się muzyką klasyczną, literaturą piękną i sztuką teatralną.

Była laureatką wielu odznaczeń, otrzymała m.in.: Złoty Krzyż Zasługi (za pracę wychowawczą w ZHP, 1959), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1973), tytuł „Zasłużony Nauczyciel PRL” (1974), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1976), Medal Uniwersytetu w Liege (1978), Nagrodę Miasta Łodzi (1979).

Jako nauczyciel akad. cieszyła się ogromnym autorytetem i szacunkiem, zarówno u współpracowników, jak i studentów. Imponowała olbrzymią wiedzą, wspaniałą polszczyzną, umiejętnością zainteresowania prezentowaną tematyką oraz talentem budowania poprawnych relacji mistrz – uczeń czy nauczyciel – student. Była niekwestionowaną, pierwszą damą polskiej geogr.

Zm. 29 IX 2000 r. w Łodzi, wskutek wypadku przed swym domem, potrącona przez nietrzeźwego rowerzystę. Została pochowana na Cmentarzu Rzymskokatolickim pw. św. Józefa, należącym do Zespołu Starych Cmentarzy przy ul. Ogrodowej w Łodzi. Spoczywa w kwaterze 13C obok swojego męża, Jana Dylika.

Starszy syn Witold Wojciech, geograf, jest emerytowanym pracownikiem Zakładu Geomorfologii UŁ. Syn Maciej inżynier elektryk, jest emerytowanym pracownikiem Inst. Włókiennictwa.

Archiwalia i opracowania: zbiory Wyd. Nauk Geogr. UŁ; kroniki IG (przez szereg l. prowadziła je A. Dylikowa), arch. rodzinne Witolda Wojciecha i Macieja Dylików; Dylikowa A., 1996, *Życie na szlaku Kraków–Poznań–Łódź*, [w:] Paradowska E. (red.), *Moja droga do nauki*, ŁTN, s. 9–70; Goździk J. (red.), 1999, *Anna Dylikowa – profesor, nauczyciel, wychowawca*, Stow. Oświatowców Polskich w Toruniu, Toruń; Jaworska J., 2005, *Dylikowa Anna*, [w:] Chodera J., Kiryk F. (red.), *Słownik biograficzny historii Polski*, t. 1, A–K, Zakład Narod. im. Ossolińskich, Wrocław, s. 360; *Zeszyt specjalny ANNA DYLIKOWA*, 1992, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń,” ŁTN, Łódź, 1; <http://www.olimpiadageograficzna.edu.pl/-olimpiadzie/nagrody-iodznaczenia/odznaka-olimpiady/> (30.12.2013); http://pl.wikipedia.org/wiki/Anna_Dylikowa (30.12.2013).

Opracował Zbigniew Rdzany